

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

Kóckanóc és LED

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

Hír: Budapesten az elmúlt hónapokban negyven új helyszínen épült ki vagy újult meg a közvilágítás. Huszonhárom gyalogátkelőhelyen és tizenhét, bűnmegelőzési szempontból kiemelt helyszínen bővítettek. Lassan, de nő az okos lámpaoszlopok száma, amelyek elektromos autók töltőállomásaként és Wi-Fi bázisként működnek. A LED és a napelemes technika révén több tízezer kilowattnyi energia megspórolható (Greenfo/BDK nyomán)

A megtakarításokat szolgáló megoldások továbbra is erősen foglalkoztatják a lakosságot. Pénz! Idő! Energia! A bulvár- és a komoly újságok, műsorok – kevés kivétellel – a fogyasztás fokozására a spórolást helyezik középpontba. E szerint meggondolandó eleink rendelkezése, miszerint telihold előtt és után öt nappal nem szükséges égetni a közlámpákat. *Ki tudná elképzelni a településeket éjszakai sötétségbe burkolózza?* Senki sem felel, az egybegyűltek kedvtelve néznek végig a kivilágított Andrassy úton. Az Opera oldalában gyülekeznek, hogy büszke bentlakóként végigjárják a legfényesebb belvárosi turistaútvonalakat.

A túravezető kigyúlt arccal mesél, mutat, terel és vetít.

Képzeljék el, estére a város elcsendesül, mindenki siet haza meleget és biztonságot nyújtó otthonába. Odakint a sötétség és a hideg veszi át a hatalmat. S akkor váratlanul megtöri a sötétséget egy aprócska fény – kigyullad az első közlámpa, majd sorban a többi. Az éjszakát uraló kétes elemek visszahúzódnak a fény elől, s a begubózott város ismét megtelik étellel.

A séta ezúttal is történeti résszel kezdődik. Az érdeklődőknek alkalmuk nyílik beleélni magukat a tizenharmadik századi létbe, amikor a lakosság a sötétség leple alatt

ablakon át ürítette a szemetesvödöröket, s a homályos kapualjból váratlanul szennyvíz ömlött a járdára. Az emberek irigykedve hallgathatták a messziről érkezett beszámolót, miszerint Párizsban már száz évvel korábban kivilágították a városi utcákat. *Nagyobb város, nagyobb szenny...* Az igazi lokálpatrióta visszamenőleg is a jó oldalát nézi a lemaradásnak, s úgy értékeli, idehaza talán nem is volt szükség akkora hajcihőre.

1777 őszén felvillant az első utcai olajlámpa Budán. Pesten egy évvel később jelent meg a közvilágítás, a ma is látható lámpatestek őseivel. A petróleum gyenge fényt adott; kócból sodort kanóc állta a lángot, mécses adagolta az üzem-

anyagot. 1856 telén jelent meg az első gázlámpapor a Rákóczi (Kerepesi) úton, miután kiépült a lakossági gázhálózat. Hosszú évekig virágzott a lámpagyújtató (oltogató) foglalkozás; a lakosság három krajcár adót fizetett közvilágításra.

Csodálatos foglalkozás lehetett... A sétálók közül az idősebb évjárat mintha átvénné a fiatalabb szerepét, s a mozdonyvezető, katoná, tűzoltó klasszikusokat bővítendő, a lámpagyújtatói szakma kitanulásáról ábrándozik. Hajnalban és este végigsétálnék a körzetemen, létráról dolgoznék, biztos munka, biztos fizetés... A csoportvezető, érzékelvén az érdeklődést, megerősíti a feleket, hogy jól választottak, egyben figyelmezteti őket, hogy a fejlődés e szakmát sem kerülte el.

1909 tavaszán átadták az első villamos közvilágítási szakaszt 38 kísérleti fólámpával. Attól kezdve rohamosan gyarapodott az utcai fényforrások száma. A lámpakezelők már nem egyenként gyújtogattak, hanem kapcsolóórák segítségével, egyszerre 25-40 darab fényforrást kezeltek.

A további álmok szövegétését megszakítja hát a modernizáció, és a több emeletnyire törekvő öntöttvas oszlopok látványa. A régi kor kandelábereit elsőként az Operaház és a Balettintézet elé helyezték ki, s megközelíthetetlen magasságból ontják a fényt az esti előadásra érkező nézők lába elé. Kiderül az is, hogy a ma az utat kísérő lámpaoszlopok a Budapesti Városvédő Egyesület talán legismertebb hőskori akciója nyomán kerültek a megromlott régiek helyére, Ráday Mihály vezényletével. Jó lenne nekem ez, a kertbe... – súgja egyik találékony belvárosi a másiknak, már csak az eszköz pontos helyét kellene meghatározni. Az emésztő tetejére állítanám... Mindketten megfelelőnek tartják az elképzelést, a túravezető viszont felvilágosítja a társaságot, hogy az oszlopok egyben a milleniumi vasút lejáratainak tartópillérei. Könnyed búcsú hát a nehézfémektől, a túra második elméleti szakasza következik.

Kérem, jöjjenek közelebb, az Andrassy út egyik legszebb lépcsőházába invitálom önöket. 1882-ben Harkányi Frigyes doktor vásárolta meg a villamosított telekrészt, és bérházat építtetett rajta. A család a hatszobás, első emeleti, freskókkal díszített lakásban élt. Azóta restaurálták a falakat, szerencsére a mészalatt megmaradt a régi festés. Hogy jobban érzékeltessem a fényűzést, a mini projektorommal képeket vetíték a falra. Itt van mindjárt néhány fotó a sugárúti építkezésekről.

A csoport áhítattal nézi az imbolygó kockákat, megelevenedik előttük a kezdet, miután az úr elfoglalta erkélyes rezidenciáját, a felsőbb emeleti lakásokat pedig bérbe adta, imígyen tengetve kies napjait. Na, jó, de előtte tőkét kellett gyűjteni... A praktikusabb elemek kiszámolják, hány étlen-szomjan töltött lámpagyújtatói évre lenne szükség hasonló „burzsoá dekoráció” létrehozásához és annak véltó kivilágítására. Az idegen/ ismerős vezető mosolyogva köszörül a torkán, s igazít a mobil szájmikrofonon; az I. és a II. világháború idevonatkozó érdekességei sem lebecsülendők.

Sajnos gyorsan feledésbe merült, hogy Edison 1911-ben Budapestre érkezett. Akkor már több száz lámpatest üzemelt fővárosban, de néhány évvel később, a háború éve alatt, az utcai fejlesztés leállt. Érthetően a civilek energiaellátása is visszaesett; mindössze hatvanas égőket volt szabad használni. Később az elavult gázlámpák kandelábereit villamos üzeműre alakították, a ki-bekapcsolást a gázművek dolgozóira bízta. Most pedig szeljük át a Bajcsy-Zsilinszky utat, és térjünk be a Bazilikába, ahol megszemlélhetjük a szakrális fényeket.

A résztvevők átadják magukat a harangok zúgásának, pontban 18 órakor mise kezdődik. Találkozunk tíz perc múlva a kijáratnál, addig csendesen... A turisták megszeppenve járkálnak körbe a templomot, és a kapott házi feladattal bíbelődnek.

Nos, milyen egyedi megoldásokat láttunk? Gyertya, mécses, örökmécses, színes égők – nagyon jó. Észrevették, hogy a rózsablakok mindegyike festett? Mintegy a természetes fény, jelképesen a hétköznapi élet beszüntését akarták ezzel távol tartani; Isten ilyen körülmények között érzi otthon magát.

A hívek összekulcsolt kézzel hallgatják az előadást, szinte belevesznek a térbe, majd a spirituális után rövidesen a materiális létben találják magukat; következő állomás a Duna Palota. Ahol éppen bált nyitnak. A mennyezetről büszke óriáscsillárok dacolnak korokkal és technikákkal, mindössze az elektromos gyertyaizzók jelzik, hogy változás történt a kezdetekhez képest.

A kivilágítás minden korban fényűzésnek számít, s mutatja a gazdagság mértékét. A tizenkilencedik században a tükök ára az aranyéval vetekedett, egy estélyen pedig akár tizennégyezer gyertyát is elégettek, ami hatalmas kiadásnak számított. Nemhiába hordták akkoriban legyezőt magukkal a vendégek: a füstöt hessegették el maguktól. Másfelől a gyertya természetes időmérő eszközként szolgált, hiszen ha leégett, cserélni kellett.

A látogatók fényes szemmel néznek körül az előcsarnokban, körös-körül izgatott, beöltözött párok készülődnek a bálti estére. A ruhatáros gyöngéden érdeklődik, mi célból a látogatás, s alkalomhoz illő ridegséggel mutat körbe az előcsarnokon. A legszebb palota Pesten... A társaság tagjai megerősítik ebben, és gyorsan búcsúznak, hogy fölkeressék a következő legszebb palotát.

Az egykori Gresham (Biztosító) Házhoz érkezünk, manapság szállodaként üzemel. Felhívom a figyelmet a pávász kapura, ami igazi különlegesség. Jungfer Gyula műlakatos készítette 1906-ban. Sajnos este nem érvényesül eléggé. A páva a magyar néphagyományoknak megfelelően a szabadság jelképe; kiterjesztett szárnya a kék égbolt végtelenségét szimbolizálja.

Kijövet minden szem az égboltra tapad, mintegy összehasonlítandó, mekkorára nőhet a remélt szabadság, s ahonnan a természetes fény nyerhető. Néhány lépésnyire az utolsó álomállomás: a Duna-part. A rakpartok és az épületek fehér-sárga fényben tündökölnek, attól függően, melyik árnyalat divatja uralkodott akkoriban, amikor kiépítették a hálózatot. Korhú lámpatestben higanygőzlámpák, kompakt fénycsövek és kerámia fém-halogénizzók keverednek a LED-technikával. A jövő az ön-áramellátó, mozgásérzékelő közlámpáké, amelyek csak azt világítják meg, aki éppen fényben járna. Éppen olyan takarékosággal, mint amikor gyertyával világított, magányos lovaskocsik botorkáltak a girbegurba földutcaikon... ●